

3. Методика преподавания химии / Н.Н. Буринская. – К.: Высшая школа.–1987
4. Складові творчості / Богданова А., Борисов С. // Завуч.–2001.–№6.–с. 2-5.

ВИХОВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН У СТУДЕНТСЬКОМУ САМОВРЯДУВАННІ

Кращенко Ю.П. (м. Полтава)

Роль і значення виховання лідерських якостей студентів вищих педагогічних навчальних закладів для майбутньої учительської діяльності важко переоцінити. Особливо в умовах, коли сучасний учитель має бути для учня лідером, вести за собою, бути прикладом для наслідування. Уважаємо, що студентське самоврядування — один із найважливіших принципів організації цілісного навчально-виховного процесу вищого педагогічного навчального закладу, фактор, умова і засіб професійного становлення учителя-лідера та вихователя ХХІ століття.

Вітчизняні і зарубіжні педагоги минулого Д. Дьюї, О. Залужний, О. Лозинський, А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський, С. Шацький досліджували процеси розвитку педагогічного колективу та виховання лідерів. Ряд дослідників (Н. Белякова, В. Каширін, Є. Лук'яничков, О. Маковський, Н. Мараховська, О. Романовський, О. Скрипніков) розглядали необхідність формування лідерських якостей майбутніх учителів у процесі навчання. Учена Н. Семченко досліджувала розвиток лідерських якостей майбутніх учителів у позааудиторній діяльності, А. Лутошкін, Р. Охрімчук, Т. Хацкевич — у громадській діяльності. Питання лідерської ролі вчителя вивчали також І. Іванов, Ю. Гільбух, О. Киричук, Я. Коломийський, К. Кларк, А. Болдвін, Л. Темен, Д. Кетена.

В. Сухомлинський вважав, що лідерські якості необхідно цілеспрямовано виховувати в кожній молодій людині. Видатний педагог уважав, що кожна особистість повинна вмісти залежно від специфіки ситуації виконувати функції і керівника-лідера, і підлегло, усвідомлено підкоряючись наказам іншої особи. Причому видатний педагог нагадував, що «підпорядкованість і керівництво поза активної діяльності... неможливі», що ефективне виховання лідерських якостей відбувається тільки в процесі діяльності, котра має «яскраво виражений суспільний, громадянський зміст».

Щоб стати лідером для інших, треба, передусім, стати лідером власної долі. «Перш, ніж керувати іншими, людині потрібно навчитися керувати собою, змушувати себе робити те, що наказує власне сумління... У товаристві спільної боротьби людина пізнає іншу людину, у неї народжується найважливіша духовна потреба — потреба в іншій людині, в її підтримці, в тому, щоб допомогти їй» [1, с. 602] — стверджував В. Сухомлинський.

У своїх працях видатний полтавський просвітитель А. Макаренко розкрив педагогічні прийоми, які дозволяють вихователю закріпити свій авторитет як неформального лідера. Вихователь може сприяти встановленню гарної дисципліни у колективі вихованців за умови, що він сам буде зразком для дітей у пунктуальності та дисциплінованості. А. Макаренко вважав, що кожен педагог-почтаківець може стати справжнім майстром педагогічної праці, авторитетним лідером для дітей. Але для цього він повинен сумлінно працювати над вдосконаленням своєї особистості, постійно підвищувати професійну кваліфікацію, цілеспрямовано розвивати у себе здібності ефективно впливати на дитячий колектив і кожного вихованця окремо.

Унікальністю вирізняється досвід організації самоврядування у закладах, очолюваних А. Макаренком [2].

Вивчення сучасного досвіду студентського самоврядування і аналіз нау-

ково-педагогічних праць з молодіжної та освітньої проблематики дозволяє виокремити такі протиріччя:

- між потребою студентства у лідерстві і соціальній активності, творчій самореалізації та відсутністю адекватних організаційних форм роботи зі студентською молоддю;
- між потенційними виховними можливостями студентського самоврядування і відсутністю організаційно-педагогічних умов для їх реалізації;
- між необхідністю студентського активу у підтримці зі сторони адміністрації та викладачів вищого навчального закладу і недостатньою розробкою основних форм педагогічного супроводу соціально-орієнтованої діяльності студентської молоді.

Детальніше вищеописані протиріччя розглянуті нами у [3].

Метою статті є висвітлення стану та перспектив студентського самоврядування в аспекті виховання лідерських якостей майбутніх учителів природничих дисциплін.

Опитування серед студентів II-III курсів Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка, Луганського національного університету імені Т. Шевченка, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Короленка засвідчило, що 56,8 % задоволені рівнем діяльності студентського самоврядування, 15,1 % уважають, робота студентських самоврядних організацій не відповідає вимогам сучасного розвитку вищої педагогічної школи, 18,5 % майбутніх учителів переконані, що громадська діяльність, організована самоврядуванням, не завжди враховує їх інтереси. На жаль, частина студентів вищих педагогічних навчальних закладів (близько 10%) не бачить значущості та цінності в запропонованих формах громадської діяльності, не можуть зрозуміти, у чому полягає її кінцевий результат, та пов'язати виконуваними ними доручення з підсумками роботи всього колективу.

Дослідження показують, що 7,8 % студентів не мають громадських доручень, 21,5 % виявляють свою активність на рівні присутності, 26,4 % допомагають студентському активу в організації заходів, 9,8 % є відповідальними за проведення окремих частин заходу. Близько 25% майбутніх учителів самостійно вирішують весь цикл лідерських та організаційних питань «ціль — процес — результат». Відповідно, лише остання група студентів виконує діяльність, яка повною мірою моделює педагогічну (аналіз ситуації, постановка цілі, вибір засобів досягнення цілі, організація процесів взаємодії і взаємовідносин людей, виконання оцінювальних дій).

Відомо, що ефективність функціонування студентського самоврядування, значною мірою, залежить від рівня розвитку лідерських якостей його учасників. Сучасна модель лідерства, що використовується у вітчизняній психології, базується на трьох основах — зміст, стиль та характер діяльності лідера. Таку модель запропонував Л. Уманський [4].

За змістом розрізняють такі типи лідерів: *лідер-організатор* (уміє швидко і чітко розподіляти завдання, оперативно приймати рішення, оперативно приймати рішення, здійснювати контроль за їх виконанням); *лідер-ініціатор* (висуває пропозиції, ініціативи, веде за собою особистим прикладом, пропонує програму поведінки); *лідер-генератор емоційного настрою* (підтримує бадьорий настрій у групі, заряджає членів колективу своєю енергією). За стилем керівництва: авторитарний, демократичний і такий, що об'єднує два перших типи. За характером діяльності: *універсальний* (виявляє лідерські якості в основних видах діяльності групи); *функціональний* (виявляє лідерські якості лише в одному виді діяльності); *стійкий* (постійно виявляє лідерські якості); *ситуаційний* (виявляє лідерські якості тільки в певній ситуації). Встановлено, що в органах студентського самоврядування високого рівня розвитку є кілька лідерів різних типів.

У лютому 2011 року серед усіх студентів природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка проведено анкетування. Респондентам запропоновано відповісти на наступні запитання:

1. Ти цікавишся студентським життям? (так, ні)
2. Ти знаєш про існування студентської ради факультету? (так, ні)
3. Звідки Ти дізнався (дізналася) про діяльність студентської ради факультету?
4. Як Ти оцінюєш діяльність старости, культорга, профорга групи за п'ятибальною шкалою? Поясни свій вибір.
5. Як Ти оцінюєш діяльність студентської ради природничого факультету за п'ятибальною шкалою?
6. Що необхідно зробити для підвищення ефективності студентського самоврядування природничого факультету?
7. Як Ти оцінюєш роботу куратора-викладача своєї групи за п'ятибальною шкалою?
8. З якою періодичністю куратор працює з групою?
9. Чи бажаєш Ти брати участь у студентському самоврядуванні природничого факультету?

Абсолютна більшість респондентів (94 %) зазначили, що вони цікавляться студентським життям. 95,6 % опитаних студентів знають про існування студентської ради природничого факультету. Здебільшого майбутні учителі природничих дисциплін дізналися про діяльність студентського самоврядування зі зборів факультету, від кураторів, старост та під час відвідання різноманітних заходів. Але слід виробити більш інноваційні форми популяризації студентського самоврядування: тематичні флеш-моби, квести, інтелектуальні та спортивні командні змагання, активність у соціальних мережах та блогах, опитування щодо актуальних питань тощо.

На «відмінно» оцінюють діяльність студентського активу своїх академічних груп (старости, культорга, профорга) 42,6 % опитаних, на «добре» — 35,8 %, на «задовільно» — 13,1 %, негативно — близько 8 %. Як бачимо, загалом студенти позитивно оцінюють роботу лідерів своїх груп. Разом з тим, частка тих, хто задовільно та незадовільно оцінює діяльність старост, культоргів та профоргів груп складає близько 20 %, тобто кожен п'ятий студент. Проблему вбачаємо в адекватному виборі групою своїх лідерів, котрі мають якісно виконувати обов'язки та повноваження, якими їх наділили. У групах з високим показником «недовіри» рекомендуємо проведення тренінгів зі згуртування, тимбіндингу, виконання видів діяльності, котрі потребують концентрації спільних зусиль кожного студента заради досягнення спільної мети.

Діяльність студентської ради природничого факультету 34,6 % респондентів оцінюють на «відмінно», 37,2 % — «добре», 19,2 % — «задовільно», близько 9% — «незадовільно». У цілому, студентське самоврядування позитивно оцінюється академічною громадою факультету. Вважаємо, проте, що необхідно активізувати безпосередню взаємодію студентських лідерів факультету з студентством, актуальними будуть діалогічні форми інтерактиву: опитування, інтерв'ювання на предмет зацікавленості тими чи іншими заходами студентського самоврядування.

Водночас, нами помічена тривожна тенденція: кількість тих, хто негативно оцінює діяльність студентської ради факультету збільшується серед студентів IV-V курсів. Одна з причин цього — наразі серед студентських лідерів факультету виключно представники I-III курсів, оскільки на початку 2010/2011 н. р. було здійснено перевибори до самоврядування. Представники старших курсів втрачають довіру до студентського самоврядування. Запобігти цьому можна шляхом тісної співпраці студентів молодших і старших курсів, наприклад, залучаючи старшокурсників як кураторів-наставників академічних груп I-II курсів.

У цьому також додатковий резерв виховання лідерських якостей майбутніх учителів. Також студентське самоврядування має орієнтуватися на одну з базових потреб студентів IV-V — працевлаштування. Вважаємо, що затребуваними для старшокурсників будуть семінари-тренінги з методик самопрезентації, написання резюме, взаємодії з роботодавцями, допомога у пошуку тимчасово працевлаштування тощо. У нагоді стане досвід співпраці студентської ради університету з Полтавським обласним молодіжним центром праці.

Серед заходів, які необхідно здійснити для підвищення ефективності студентського самоврядування природничого факультету, майбутні учителі називають: «залучати бажаних до роботи», «сприяти ініціативності, самостійності студентів», «підвищити відповідальність за роботу», «дати більше грошей студентам і більше волі обирати непотрібні предмети», «зацікавлювати якомога більше студентів», «створити сильну команду», «радитись зі старшими курсами». Спектр цих пропозицій, в цілому, відображає позицію студентства.

78,6 % опитаних оцінили роботу кураторів на «відмінно» та «добре», 12,9 % — «задовільно», близько 8 % — «незадовільно». На запитання «З якою періодичністю куратор працює з групою?» 53,5% дали відповідь — раз на тиждень, 26,9% — кілька разів у місяць, 4 % — кілька разів у семестр, 4,6 % — тільки на заняттях, які веде куратор-викладач. І 11 % відповіли, що куратор зовсім не працює з академічною групою. Тобто, є такі групи, в яких куратори формально існують, але не виконують своїх обов'язків.

Куратори повинні використовувати групові та індивідуальні форми роботи, виховні впливи (бесіди, лекції, колоквиуми, екскурсії, зустрічі з авторитетними фахівцями, кращими викладачами і т.д.), іноді більш жорстку реакцію (покарання за прогули, контроль за виконанням навчального графіку тощо).

Куратор на початковому етапі створення колективу покликаний поповнити дефіцит необхідного рівня лідерства, допомогти у виборі активу групи. У завдання куратора входить також забезпечення необхідного рівня знань і умінь студентів у самоврядуванні своїм колективом. У ряді публікацій обґрунтовується думка про відміну інституту кураторства. Ми згодні з В. Горчаковою в тому, що така позиція передчасна. За її даними, лише менше половини студентів висловлюються за скасування кураторства по причини формального ставлення кураторів до своїх обов'язків, та відсутності у них необхідних особистісних якостей для роботи зі студентами [5, с. 80]. В. Горчакова вважає, що можливим виходом з цієї ситуації може бути стимулювання управлінської праці куратора шляхом не щомісячної надбавки до зарплати, а одноразової, після досягнення необхідного рівня самостійності та самоврядування групи. Впоравшись зі своїм завданням до другого семестру, куратор може бути звільнений від безпосередньої організаторської роботи в групі, переведений у статус наставника з передачею своїх функцій організаційному центру групи. Досвід А. Макаренка свідчить про те, що до 1930 року в комуні імені Ф. Дзержинського були ліквідовані посади вихователів, оскільки комунари настільки вирости і їх самоврядування досягло такого високого рівня розвитку, що вони вже могли надалі самі вести загоны.

Ми погоджуємось з Н. Бугаєнко, яка вважає, що «вагому роль в організації студентського самоврядування відіграє особистість викладача вищої школи, уміння педагогів будувати взаємовідносини зі студентами на гуманній демократичній основі, їх намагання передати свій досвід самоврядування вихованцям» [6, с. 14].

Отож, виховання лідерських якостей майбутніх учителів у студентському самоврядуванні є складним, довготривалим процесом. Студентські самоврядні організації є середовищем розвитку лідерської позиції та організаційних здібностей їх учасників. Від удосконалення організаційних форм студентського самоврядування, його популяризації, ефективності та дієвості в педагогічних вищих навчальних закладах, залежить яким буде учитель-лідер школи XXI століття.

Література

1. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи / Вибрані твори: В 5 т. — Т. 4. — К., 1977.
2. Кращенко Ю. П. Пределы студенческого самоуправления: дискуссия в контексте макаренковского наследия / Ю. П. Кращенко // Мировое признание педагогического наследия А. С. Макаренко : сб. науч. трудов / Российская Академия образования, Российское педагогическое общество. — М., Нар. образование, 2010. — С. 116—120. — (Макаренко : альманах. 2010/2).
3. Кращенко Ю. П. Студентське самоврядування — шлях до європейських стандартів громадянського суспільства / Ю. П. Кращенко / Освіта України. — 2010.— № 56(1122). — С. 6.
4. Уманский Л. И. Поэтапное развитие группы как коллектива // Коллектив и личность / Ред. кол. К. К. Платонов (руков. группы) и др. — М., 1975. — 263 с.
5. Горчакова В. Г. Предпосылки, противоречия и принципы развития студенческого самоуправления / В. Г. Горчакова // Пед. образование. — М., 1990. — Вып. 2. — С. 77—82.
6. Бугаенко Н. П. Педагогические условия и организационные формы развития студенческого самоуправления в современном вузе : автореф. дис. на соиск. уч. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Н. П. Бугаенко. — Пятигорск, 2004. — 20 с.

ПРОБЛЕМА ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ ДО ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ

Криворучко А.В. (м. Полтава)

Одним з найважливіших стратегічних напрямів модернізації української освіти є впровадження в навчальний процес особистісно орієнтованого підходу, що забезпечує умови для розвитку і саморозвитку особистості. Розвиток особистості є головною цінністю і найважливішим результатом сучасного навчання. Цей новий орієнтир у системі освіти зумовлює зміни в системі оцінювання: в побудові особистісно орієнтованої системи оцінювання, появі відповідних форм та методів, розробці нових підходів до оцінювання, створенні ситуацій успіху, інтеграцію кількісної та якісної оцінки, перехід від оцінювання вчителем до самооцінювання учнем і т.д. Якісні зміни, що відбуваються в системі освіти, обумовлені новою парадигмою, вимагають оновлення професійної підготовки майбутніх вчителів хімії, особливо з підготовки до оцінювання навчальних досягнень школярів, оскільки вирішальна роль у здійсненні гуманізації освіти належить саме вчителю.

Серед чинників, що визначають проблему підготовки майбутніх учителів хімії до оцінювання навчальних досягнень учнів, найважливішими є:

1. Новий погляд на предмет хімії як науки, метою якої є формування засобами навчального предмета ключових компетентностей учнів, необхідних для соціалізації, творчої самореалізації особистості, розуміння природничо-наукової картини світу, вироблення екологічного стилю мислення і поведінки та виховання громадянина демократичного суспільства.

Вивчення хімії має величезне загальноосвітнє значення, оскільки полягає в наданні випускникам мінімум хімічних знань, необхідних для повсякденного життя і практичної діяльності в усіх галузях господарства, культури, науки, у тому числі і не пов'язаних з хімією. Відомо, що значна частина проблемних ситуацій, що виникають у різних галузях людської діяльності від сільського господарства до машинобудування, від використання в побуті миючих засобів до експлуатації автомобіля, мають переважно хімічний характер. Щоб забезпечити правильну поведінку кожної людини, а в багатьох випадках і елементарну безпеку – її та оточуючих, щоб запобігти нанесенню шкоди навколишньому